

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

"การปกครองท้องถิ่น" เป็นรากฐานของการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐไปสู่ท้องถิ่น เป็นโรงเรียนที่ให้ประชาชนได้เรียนรู้การปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย เรียนรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ใกล้ชิดกับตนเองมากที่สุด การปกครองท้องถิ่นจึงถือว่าเป็นแนวความคิดทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่นด้วยตนเองอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการสมัครรับเลือกตั้ง เป็นคณะผู้บริหารท้องถิ่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น การเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น รวมถึงการติดตามตรวจสอบการบริหารงานของผู้บริหารงานท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ประชาชนมักให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด เพราะผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งหลายทั้งปวง ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของตนเองที่เห็น ได้ชัดเจนที่สุด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองท้องถิ่น โดยเลือกที่จะศึกษาการปกครองท้องถิ่นรูปแบบ สหัชชาภิบาล เนื่องจาก สหัชชาภิบาล เป็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่มีการจัดตั้งมานาน มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง และมีกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ได้ในหลาย ๆ ด้าน

สหัชชาภิบาล ตามพระราชบัญญัติสหัชชาภิบาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ได้กำหนดรูปแบบ การบริหารงานของสหัชชาภิบาลไว้ 2 รูปแบบ คือ

1. สหัชชาภิบาลที่ประธานคณะกรรมการสหัชชาภิบาลมาจากการเลือกตั้ง
2. สหัชชาภิบาลที่ประธานคณะกรรมการสหัชชาภิบาลมาโดยตำแหน่ง

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งที่จะทำการศึกษากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน การปกครองท้องถิ่นรูปสหัชชาภิบาล โดยศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ของประชาชน ระหว่างประชาชนในเขตสหัชชาภิบาลที่มีประธานคณะกรรมการสหัชชาภิบาลมาจากการ เลือกตั้ง กับประชาชนที่อยู่ในเขตสหัชชาภิบาลที่มีประธานคณะกรรมการสหัชชาภิบาลโดยตำแหน่ง และ

ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองท้องถิ่นรูปสหภาพ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการเมืองในระดับท้องถิ่น และของประเทศชาติโดยส่วนรวมต่อไป ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) โดยใช้สหภาพในจังหวัดนนทบุรี เป็นตัวแทนของสหภาพ เลือก "สหภาพบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี" เป็นตัวแทนสหภาพที่มีประธานคณะกรรมการสหภาพมาจากการเลือกตั้ง และให้ "สหภาพปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี" เป็นตัวแทนสหภาพที่ประธานคณะกรรมการสหภาพมาโดยตำแหน่ง ซึ่งทั้ง 2 สหภาพ มีจำนวนประชากร และพื้นที่ใกล้เคียงกันมากที่สุดของสหภาพทั้งหมดในจังหวัดนนทบุรี กำหนดให้ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตสหภาพทั้ง 2 แห่ง เป็นประชากรในการศึกษา แล้วเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยการสุ่มตัวอย่าง สหภาพละ 350 คน รวมเป็น 700 คน จากการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

สหภาพที่ประธานกรรมการมาจากการเลือกตั้ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีลักษณะ ดังนี้ เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 28 - 35 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ.4 - มศ.5 หรือ ม.4 - ม.6) มีอาชีพรับราชการ หรือทำงานรัฐวิสาหกิจ มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตสหภาพ ระหว่าง 8 - 10 ปี ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร มีระดับความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากการบริหารงานของสหภาพปานกลาง และมีระดับอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูง

สหภาพที่ประธานกรรมการมาโดยตำแหน่ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีลักษณะ ดังนี้ เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 28 - 35 ปี มีสถานภาพเป็นโสด จบการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ.4 - มศ.5 หรือ ม.4 - ม.6) มีอาชีพรับราชการ หรือทำงานรัฐวิสาหกิจ มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตสหภาพ น้อยกว่า 3 ปี ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร มีระดับความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากการบริหารงานของสหภาพปานกลาง และมีระดับอุดมการณ์ประชาธิปไตยปานกลาง

สุขาภิบาลทั้งสองแห่ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีลักษณะ ดังนี้ เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 28 - 35 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ.4 - มศ.5 หรือ ม.4 - ม.6) มีอาชีพรับราชการ หรือทำงานรัฐวิสาหกิจ มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 6,000 บาท มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตสุขาภิบาล น้อยกว่า 3 ปี ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร มีระดับความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากการบริหารงานของสุขาภิบาลปานกลาง และมีระดับอุดมการณ์ประชาธิปไตยปานกลาง

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง

สุขาภิบาลที่ประชาชนกรรมการมาจากการเลือกตั้ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับน้อย คือ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับอื่น ๆ ส่วนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการสุขาภิบาล การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสุขาภิบาล และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสุขาภิบาล สำหรับที่มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับมาก คือ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในภาพรวม

สุขาภิบาลที่ประชาชนกรรมการมาโดยตำแหน่ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับอื่น ๆ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสุขาภิบาล และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในภาพรวม ส่วนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการสุขาภิบาล และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสุขาภิบาล

สุขาภิบาลทั้งสองแห่ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับอื่น ๆ และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในภาพ

รวม ส่วนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการสาขาวิชา การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสาขาวิชา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสาขาวิชา

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐาน (hypothesis) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา 2 สมมติฐาน และผลการทดสอบสมมติฐาน ปรากฏดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่ประธานกรรมการสาขาวิชามาจากการเลือกตั้ง จะมีแนวโน้มที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบสาขาวิชาที่เป็นอยู่ มากกว่า ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่ประธานกรรมการสาขาวิชามาโดยตำแหน่ง "

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่ประธานกรรมการสาขาวิชามาจากการเลือกตั้ง มีแนวโน้มของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในรูปแบบสาขาวิชา มากกว่า ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่ประธานกรรมการสาขาวิชามาโดยตำแหน่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนิจากรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ในแต่ละด้าน ได้แก่ (1) การเลือกตั้งกรรมการสาขาวิชา (2) การเลือกตั้งในระดับอื่น ๆ (3) การบริหารงานของสาขาวิชา และ (4) การร่วมในกิจกรรมของสาขาวิชา พบว่า ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่ประธานกรรมการสาขาวิชามาจากการเลือกตั้ง มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง แตกต่างกับ ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่ประธานกรรมการสาขาวิชามาโดยตำแหน่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กล่าวคือ ประชาชนในเขตสาขาวิชาที่มีประธานกรรมการสาขาวิชามาจากการเลือกตั้ง จะมีความรู้ความเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเลือกตั้งประธานกรรมการ เพราะการที่ประธานกรรมการ มาจากการเลือกตั้ง การบริหารงานต่าง ๆ ก็จะมุ่งต่อความต้องการของประชาชน ดังนั้น ประชาชนจึงยินดีที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ของสาขาวิชา โดยการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นการเข้าร่วมในประเด็น ต่อไปในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการสาขาวิชา การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสาขาวิชา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสาขาวิชา มากกว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการสาขาวิชา และลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งการร่วมติดตามข่าวสาร การเข้าร่วมใช้สิทธิเลือกตั้ง

ร่วมเสนอความคิดในการพัฒนาสภาภิบาล ร่วมออกแรงกายในการพัฒนาสภาภิบาล และร่วมติดตามดูแลสิ่งสาธารณะสมบัติของสภาภิบาล ถึงแม้ว่าลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในเขตสภาภิบาลที่ประธานมาโดยตำแหน่งจะมีลักษณะคล้าย ๆ กันก็ตาม แต่สัดส่วนของจำนวนผู้เข้าร่วมจะแตกต่างกัน โดยประชาชนในเขตสภาภิบาลที่ประธานกรรมการมาจากการเลือกตั้งจะมีจำนวนมากกว่าในระดับการมีส่วนร่วมมาก ในเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะภาพรวมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตสภาภิบาลทั้งสองรูปแบบ ปรากฏดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนในเขตสภาภิบาลทั้ง 2 แห่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่ในเขตสภาภิบาล การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร ความคาดหวังต่อประโยชน์ของการปกครองท้องถิ่นหรือสภาภิบาล และอุดมการณ์ประชาธิปไตย
2. ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนในเขตสภาภิบาลทั้ง 2 แห่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระดับการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนในเขตสภาภิบาลทั้ง 2 แห่ง ในแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ สภาภิบาลที่ประธานกรรมการสภาภิบาลมาจากการเลือกตั้ง จะมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการสภาภิบาล การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับอื่น ๆ การร่วมในการบริหารงานของสภาภิบาล และการร่วมในกิจกรรมของสภาภิบาล ในระดับที่สูงกว่าประชาชนในเขตสภาภิบาลที่ประธานกรรมการมาโดยตำแหน่ง ดังนั้น เพื่อพัฒนาการปกครองท้องถิ่นในรูปสภาภิบาล ให้มีบทบาทในการพัฒนาการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ควรที่จัดดำเนินการดังนี้

(1) ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานของสภาภิบาลใหม่ โดยกำหนดให้สภาภิบาลทุกแห่ง มีรูปแบบการบริหารงานในรูปคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งทั้งหมด ซึ่งหมายความว่า สภาภิบาลควรมีประธานกรรมการสภาภิบาลมาจากการเลือกตั้ง เพราะตามที่พระราชบัญญัติสภาภิบาล พ.ศ. 2528 กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้สภาภิบาลมีประธานกรรมการมาจากการเลือกตั้ง ไว้เพียงแต่ว่า มีฐานะการคลังเพียงพอที่จะบริหารงานประจำของสภาภิบาลได้ โดยกำหนดเป็นระเบียบไว้ว่า สภาภิบาลที่มีรายได้จริง ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ผ่านมา ตั้งแต่ 5 ล้านบาทขึ้นไป เท่านั้นเอง

ในความเป็นจริงแล้ว ความพร้อมในการบริหารการปกครองท้องถิ่นด้วยตนเอง (มีประธานกรรมการมาจากการเลือกตั้ง) นั้น จะพิจารณาแต่เพียงรายได้อย่างเดียวคงไม่ถูกต้องนัก ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาทางการเมืองการปกครองท้องถิ่น รัฐควรกระจายอำนาจการปกครองให้มากขึ้น วิธีการหนึ่งที่น่าจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ควรให้สภาภิบาลทุกแห่ง ได้มีการเลือกตั้งประธานกรรมการสภาภิบาลโดยตรง แทนการที่จะให้เจ้าหน้าที่มาควบคุม กำกับ การบริหารงานของสภาภิบาล โดยกำหนดให้เป็นประธานกรรมการสภาภิบาลโดยตำแหน่ง แล้วหันมาพัฒนาความรู้ เทคนิคการบริหารงานให้กับคณะกรรมการสภาภิบาลแทน และให้ความรู้แก่ประชาชนในการติดตาม ตรวจสอบการบริหารของคณะกรรมการสภาภิบาลให้มากขึ้น ก็จะส่งผลให้ประชาชนได้เรียนรู้ในการปกครองตนเองมากขึ้น

(2) ต้องให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของสภาภิบาลมากขึ้น โดยการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ซึ่งการเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการ และประธานกรรมการสภาภิบาล อย่างกว้างขวาง ก็เป็นส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของการปกครองท้องถิ่น ก็จะเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองยิ่งขึ้น การประชาสัมพันธ์อาจทำได้โดยการชี้ให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ของการปกครองท้องถิ่น ด้วยการให้ประชาชนรับทราบรายงานกิจการ และความก้าวหน้าของการบริหารงานสภาภิบาล ในหลาย ๆ สภาภิบาลมีหอกระจายข่าว หรือเสียงตามสาย ก็ควรใช้ในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของสภาภิบาลให้ประชาชนรับทราบ และเชิญชวนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้นตามสมควร

การประชาสัมพันธ์ถึงแผนงาน โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินงานในช่วงเวลานั้น ๆ จะทำให้ประชาชนสนใจการบริหารงานของสภาภิบาล และหากสามารถรายงาน

การใช้จ่ายเงินงบประมาณให้ทราบด้วยก็จะทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ การบริหารงานของสภาภิบาลได้มากขึ้น และหากเป็นไปได้สภาภิบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้าร่วมฟังการประชุม โดยการชักชวน หรืออำนวยความสะดวกให้ นอกจากนี้ การรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนก็จะเป็นการสร้างกำลังใจในการบริหารงานสภาภิบาลมากขึ้น

ทั้งนี้ การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับรู้รับทราบการบริหารงานของสภาภิบาล มากเท่าไร ก็จะเป็นการสร้างศรัทธา ความเชื่อมั่น และความเลื่อมใสในการปกครองท้องถิ่น มากขึ้น

(3) การบริหารงานของสภาภิบาล ควรใช้แผน เป็นเครื่องมือในการบริหาร ให้มากขึ้น ที่ผ่านมาการดำเนินงานของสภาภิบาลส่วนใหญ่ มุ่งที่จะทำกิจกรรม โครงการเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การซ่อมแซมถนน ทางระบายน้ำ หรือเป็นการทำงานที่เน้นด้านการ พัฒนาการพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น หากสภาภิบาลได้มีการจัดทำแผนพัฒนาสภาภิบาลขึ้น เป็นแผนระยะยาว (5 ปี หรือ 10 ปี) เพื่อเป็นแผนชี้นำการพัฒนาที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน ทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ อาชีพ สังคม การศึกษา สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม และพัฒนา กลุ่มคนเป้าหมายทุกระดับ คือ เด็ก เยาวชน สตรี และคนชรา จะทำให้ประสิทธิภาพการ บริหารงานของสภาภิบาลดีขึ้น

1.2 การพัฒนาสภาภิบาลอีกประการหนึ่ง คือ การพัฒนาการบริหารงานบุคคลของ สภาภิบาลโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าพนักงานของสภาภิบาล ด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงาน เช่น การให้ค่าตอบแทนหรือเงินเดือนที่พอเหมาะ ให้มีโอกาสศึกษาอบรมหรือดูงาน ตามสมควร เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ทั้งนี้รวมถึง คณะกรรมการสภาภิบาลด้วยที่ ควรได้รับความรู้ความเข้าใจถึงฐานะ บทบาท อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารงาน และรวมถึงความรู้ที่เกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานด้วย

การบริหารงานบุคคลของสภาภิบาล ควรให้ประธานกรรมการสภาภิบาล มีฐานะ เป็นผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานสภาภิบาลมากขึ้น โดยให้มีส่วนให้คุณ ให้อำนาจ แก่ เจ้าพนักงานของสภาภิบาล ซึ่งจะ ได้สามารถบังคับบัญชาเจ้าพนักงานสภาภิบาลได้ในระดับหนึ่ง ก็จะเป็นผลดีในการบริหารงานสภาภิบาลได้มากขึ้น

1.3 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานสหกรณ์ ที่สำคัญที่สุด คือ การปรับปรุงฐานะทางการเงิน การคลัง ของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์สามารถบริหารงานได้ด้วยตนเองมากที่สุด ควรมีการปรับปรุงภาษีบางประเภท ให้เป็นรายได้ของสหกรณ์ เช่น ภาษีสรรพสามิต ภาษีสัมปทาน เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีการปรับปรุงอัตราค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และค่าใบอนุญาตต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้สหกรณ์มีรายได้จากแหล่งอื่น ๆ เช่น รายได้จากสาธารณูปโภค การทำกิจการพาณิชย์ และอื่น ๆ

การปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ให้มีความรัดกุม มิให้เกิดการรั่วไหล มีการหลีกเลี่ยงภาษี โดยการฝึกอบรมเจ้าพนักงานจัดเก็บรายได้ ให้มีความรู้ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

1.4 การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าควรมีการดำเนินงานในเรื่อง ต่อไป นี้

(1) การชักชวนประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองควรพิจารณาถึงกลุ่มประชาชนที่มีปัจจัยทางด้านภูมิหลัง ดังต่อไปนี้ เป็นเพศชาย มีอายุในวัยกลางคน (36 ปีขึ้นไป) มีอาชีพที่มั่นคง เช่น รับราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้เพียงพอ เพราะกลุ่มประชาชนที่มีลักษณะดังกล่าว จะมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่า

(2) ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรม ด้วยเทคนิคการพัฒนากลุ่ม (Community Development Technique) เพื่อให้เกิดการดำเนินงานในรูปของกลุ่มกิจกรรม หรือกลุ่มตามลักษณะเฉพาะ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น เพราะการที่ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มมากขึ้น มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองมากขึ้นด้วย

(3) ส่วนการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการปกครองท้องถิ่น และส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตย จะมีแนวโน้มให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาเจาะลึกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง เพื่อความชัดเจน เช่น รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น

2.2 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไร และมีแนวโน้มอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มากยิ่งขึ้น เพราะเป็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่เพิ่งจัดตั้ง เป็นการปกครองท้องถิ่นที่มีรูปแบบ และโครงสร้างการบริหารงานแตกต่างกับสุขาภิบาล

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ในด้านอื่นๆ เพื่อให้มีแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองกว้างขวางมากขึ้น

2.4 ควรศึกษาการจัดโครงสร้างการบริหารงานของสุขาภิบาล ที่มีความเหมาะสมกับการบริหารพัฒนาท้องถิ่น และเป็นพื้นฐานในการยกฐานะขึ้นเป็น "เทศบาล" ต่อไป

2.5 ควรศึกษาการพัฒนาทางการเมือง โดยการใช้กระบวนการปกครองท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะการสร้าง "ความรู้สึกต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง" และ "ความพร้อมในการปกครองตนเอง"